

KONRÁD MARIA KUBEŠ, T. J. JAKO PŘEDSTAVITEL KATOLICKÉ KONFESNÍ APOLOGIE A INTERPRETACE REFORMAČNÍ TRADICE V MEZIVÁLEČNÉM ČESKOSLOVENSKU

Josef Mikulášek

1 Úvod

Tato studie¹ hodlá přiblížit metodou sondy do publikovaných pramenů katolické konfesní a interpretační myšlení, názory a postoje k reformační tradici jezuitů Konráda Maria Kubeše (1890–1967), která v jistých ohledech navazuje na předchozí již uveřejněnou stať *Nástin života a díla jezuitů Konráda Maria Kubeše (1890–1967)*.²

V následující studii nejprve zaměříme naši pozornost na nejdůležitější autory a spisy, které Kubeš používal pro svoji konfesní apologii a interpretaci reformační tradice. Poté soustředíme naši pozornost na vlastní Kubešovo knižní a časopisecké dílo publikované v letech 1920 až 1939. Pak se pokusíme v krátkosti načrtnout Kubešovy životní osudy, především pak osoby a události, mající největší vliv na Kubešovu konfesní apologii a interpretaci. A nakonec ocitujeme a krátce okomentujeme nejkontroverznější a nejvýraznější Kubešova protireformační témata. Mnohé z nich nám dnes spíše vyloudí na tváři pobavený úsměv, trpké pousmání či v nás vyvolají touhu po dalším studiu. V závěru článku se pokusíme o stručné zhodnocení Kubešovy osobnosti jako člověka své doby.

Hned na začátku musíme konstatovat, že Kubeše rozhodně nemůžeme zařadit mezi přísně vědecké katolické apologety, jakými byli například Antonín Lenz (1829–1901), Eugen Kadeřávek (1840–1922), Karel Lev Řehák (1843–1941), Jan Evangelista Sedlák (1871–1924), Augustin Alois Neumann (1891–1948) či Josef Konstantin Miklík (1895–1966).³

¹ Tato studie je výstupem projektu specifického výzkumu GAJU č. 157/2016/H.

² Srov. MIKULÁŠEK, Josef: *Nástin života a díla jezuitů Konráda Maria Kubeše (1890–1967)* (dále jen *Nástin života a díla*). *Historica Olomucensia*, 51, 2016, s. 235–256.

³ Srov. KRUMPOLC, Eduard: *Po stopách české fundamentální teologie v období 1800–2010. Komentovaná bibliografie*. Olomouc 2011.

Spíše bychom mohli Kubeše charakterizovat jako poněkud svérázného a vášnivého vypravěče a interpreta přísně prokatolického pojetí protireformační potažmo protestantské tradice.

2 Nejdůležitější autoři a spisy jako východisko a základ Kubešovy konfesní apologie a interpretace reformace

Co se týče Kubešovy katolické konfesní apologie a interpretace reformační tradice je nutné říci, že toto téma stálo doposud mimo oblast zájmu české církevní i řádové historiografie.

Proto bylo nutné nejprve zjistit a ve studii zmínit nejdůležitější autory a spisy, které Kubeš pro svoji katolickou apologii a protireformační interpretaci používal, ale jak sám píše „uvést nyní všechny použité autory a spisy jest zhola vyloučeno – hlavní závada vězí v tom, že jsem si nepoznamenával prameny, odkud byl ten neb onen příklad vzat.“⁴

Z všeobecných příručkových děl je třeba uvést knihu německého dominikána Alberta Maria Weiße (1844–1925) *Apologie des Christenthums vom Standpunkte der Sitte und Cultur*,⁵ dílo irského anglicky píšícího spisovatele Kenelma Henry Digby (1799/1800–1880) *Mores Catholici, or, Ages of Faith*, dále knihu německého katolického teologa, historika a knihovníka George Gruppa (1861–1922) *Kulturgeschichte des Mittelalters*, nesmí chybět ani kolektivní dílo německých spisovatelů Alexandra Schöppnera (1820–1860) a Leo Königa (1852–1928) *Charakterbilder aus der Weltgeschichte*, či kolektivní dílo německých historiků Ernsta Alfreda Hugo Baldamuse (1856–1908) a George Webera (1808–1888) *Lehr- und Handbuch der Weltgeschichte* a nakonec monumentální kolektivní dílo německého historika, spisovatele a vysokoškolského učitele Johanna Baptista von Weiße (1820–1899) a rakouského spisovatele a filozofa Richarda rytíře Kralíka von Meyrswaldena (1852–1934) *Weltgeschichte*.

K osobnosti Mistra Jana Husa (ca 1370–1415) používal Kubeš stále hodnotné a oceňované dílo katolického kněze a historika Jana Evangelisty Sedláka (1871–1924) *M. Jan Hus*. Kubeš rovněž používal spisy českého filologa a literárního historika Václava Flajšhanse (1866–1950).

⁴ Srov. KUBEŠ, Konrád Maria: *Sbírka homiletických příkladů s připojeným návodem jejich praktického užití na kazatelně i při spolkových promluvách*. První díl. 1. část. Olomouc 1940, s. 12 a 11.

⁵ Srov. KONEČNÝ, Filip Jan: *Mudrosloví života*. Praha 1893.

Ve vztahu k interpretaci postavy a díla Martina Luthera (1483–1546) Kubeš velmi vysoce hodnotil dílo německého kněze a historika Johanna Janssena (1829–1891) *Geschichte des deutschen Volkes seit dem Ausgang des Mittelalters*. K morálnímu zhodnocení Lutherovy osobnosti s oblibou a s určitou škodolibou radostí užíval Lutherovo vlastní autobiografické dílo *Colloquia, Oder Christliche nützliche Tischreden Doctoris Martini Lutheri* z roku 1566.

Zdrojem k líčení věrnosti a statečnosti umučených katolíků během vlády anglického krále Jindřicha VIII. (1509–1547) a královny Alžběty I. (1558–1603) posloužila Kubešovy kniha švýcarského jezuity a německy píšícího spisovatele Josepha Spillmanna (1842–1905) *Geschichte der katholikenverfolgung in England, 1535–1681. Die englischen märtyrer seit der glaubensspaltung* a jeho historický román *Die Wunderblume von Woxindon: historischer Roman aus dem letzten Jahre Maria Stuarts*. K anglické reformaci všeobecně čerpal Kubeš informace z knihy anglikánského pamfletisty a novináře Williama Cobbeta (1763–1835) *The Protestant Reformation in England*. K hodnocení vlády i soukromého života anglické královny Alžběty I. (1558–1603) užíval spis anglického historika Martina Andrew Sharpa Hume (1847–1910) *The Courtships of Queen Elizabeth; a History of the Various Negotiations for her Marriage, and The Year after the Armada, and other Historical Studies*.

K problematice tzv. bartolomějské noci (1572) a hugenotů ve Francii čerpal Kubeš z monumentálního a oceněného díla belgického historika Josepha-Marie-Bruna-Constantina barona Kervyna de Lettenhove (1817–1891) *Les Huguenots et les Gueux. Étude historique sur vingt-cinq années du XVIe siècle, 1560–1585*.

3 Kubešovo knižní a časopisecké dílo z let 1920–1939

Knižní a časopisecké dílo Konráda Maria Kubeše je značně rozsáhlé a s přihlédnutím k tomu za jak mnohdy obtížných a těžkých okolností vznikalo⁶ nelze než pocítovat hlubokou úctu a obdiv. Přestože je Kubešovo dílo pochopitelně značně dobově a konfesně podmíněno a do určité míry již překonáno, může i dnes sloužit jako historický pramen ke studiu dějin katolic-

⁶ „Vstoupil jsem do řádu, abych vydával knihy. Vydávání knih – mařila řádová censura, neochota tiskáren.“ Provinční archiv Tovaryšstva Ježíšova Praha, fond Kubeš, Dopis Heleně Koutecké z Králík dne 31. května 1951. Nezpracovaný fond.

kého teologického myšlení a dějin ignaciánské spirituality v Československu v letech 1918–1948.

Konrád Maria Kubeš v letech 1935–1948 vypublikoval celkem 15 knih a jak je z jejich datace patrné začal psát až ve zralém věku. Zřejmě se řídil zásadou, kterou mu přidal profesor fundamentální teologie a křesťanské filozofie František Kordač (1852–1934): „Vědecká díla nezačínajte nikdo před 40. rokem“,⁷ k čemuž pak později poznamenal: „Chop se pera, máš-li k psaní schopnosti. Nestačí pero, kalamár a pět prstů u pravé ruky.“⁸

V této studii se však omezíme pouze na chronologicky řazené spisy a stati, které byly Kubešem publikovány v letech 1920 až 1939.

Pravděpodobně nejranější apologii, kterou ve zmiňovaném období nacházíme, je Kubešova úvaha *Věřím v jednu, svatou, katolickou a apoštolskou církev*, uveřejněná na přelomu let 1920 a 1921 v místním jezuitském časopise *Hlasy svatohostýnské*.⁹ Tento článek, psaný pro prosté věřící, přináší reakci na vznik Československé církve (husitské), „která před několika měsíci vyrostla na stromě bludů a heresí“.¹⁰

Během působení na Velehradě byl Kubeš v roce 1934 přímo vyzván představeným P. Aloisem Kolářkem (1887–1970), aby se chopil pera a uveřejnil vlastní soukromé duchovní texty.¹¹ Tak o rok později spatřila světlo světa modlitební knížka *Ve šlépějích Neposkrvněné*. Tato Kubešova knižní prvotina, kterou on osobně považoval za nejzdařilejší ze všech svých vydaných knih, se dosti výrazně liší od soudobé asketické knižní produkce. Tuto prvotinu bychom dokonce mohli označit za první laický breviář, neboť zde Kubeš obyčejným věřícím zpřístupnil nejen patristické texty, ale i žalmy a liturgické hymny, což v kontextu meziválečného období nelze považovat za běžnou praxi. Avšak ani v této modlitební příručce si Kubeš neodpustil občasné protireformační invektivy.

⁷ Srov. KUBEŠ, Konrád Maria: *Po cestách Kristových*. 2. díl. V *záhonech Mariiných*. Stavovské promluvy pro mládež, vhodné pro exercicie, spolkové konference i pro kazatelnu (dále jen *V záhonech*). Tasov 1946, s. 216.

⁸ Srov. tamtéž, s. 215.

⁹ Srov. P. KONRÁD M. KUBEŠ T. J.: *Věřím v jednu, svatou, katolickou a apoštolskou církev*. *Hlasy svatohostýnské*, 16, 1920, s. 89–94, 105–106; 17, 1921, s. 3–5.

¹⁰ Srov. tamtéž, s. 89.

¹¹ „Byl jsem vyzván, abych materiál, jež jsem pro svou privátní pobožnost dlouhá léta z Otců a liturgií sbíral, učinil přístupným i těm, kteří nemají příležitosti čerpat z pramenů. Přeložil jsem tedy, co nejkrásnějšího se dá upotřebit z množství nasbírané látky.“ Srov. KUBEŠ, Konrád Maria: *Ve šlépějích Neposkrvněné. Modlitební kniha pro všechny stavy, zvláště pro věřící přistupující často k svatým svátostem* (dále jen *Ve šlépějích*). Brno 1935, s. 7.

V letech 1935 až 1936 publikoval sérii článků v časopise pro mládež *Dorost*.¹² Tato Kubešova konfesní apologie a interpretace reformační tradice byla zařazena do oddílu, který sám pojmenoval *Výzbroj na obranu i výboj*.

Poslední apologií, kterou se Kubešovi podařilo publikovat dříve „než Hitler zakázal vydávání českých a zvláště náboženských knih“¹³ je kniha *Za pravdou Kristovou*, která byla vydána pravděpodobně v roce 1938 či 1939. Nejdůležitější částí se pro nás stává kapitola *Po stopách zlého činu*,¹⁴ v níž Kubeš na pozadí vybraných historických událostí a jednání a konání významných osobností sleduje „hřích v dějinách národů“. ¹⁵ „Nám nejde o všeobecné vylíčení tehdejších poměrů, nýbrž vybíráme jen momentky hodící se za ilustraci našeho tématu: Nešťastné činí národy hřích.“¹⁶ Tento text byl koncipován jako duchovní čtení určené exercitantům k rozjímání o „trojím hříchu“ a o „hříších vlastních“.

3 Životopisný nástin

Pro správné pochopení myšlení Konráda Maria Kubeše bude nezbytné načrtnout alespoň v hrubých konturách jeho životní příběh¹⁷ a vypíchnout nejdůležitější osoby a události, které měly největší vliv na něj i na jeho spisy.

Vyrůstal v tradiční katolické rodině, ve které se víra v Boha, vzorné plnění náboženských a stavovských povinností a hluboké prožívání církevního roku považovalo za naprostou samozřejmost.

Absolvoval své vzdělání v době, která je nazývána obdobím tak zvaného austrokatolicismu. A právě v tomto společenském prostředí je třeba pátrat po kořenech pozdějšího Kubešova celoživotního obranného postoje k ochranně katolické víry a římskokatolické církve.

Již na obecné chlapecké škole se Kubeš setkal s doslova státně nařízenou přetvářkou mnohých učitelů. „Moji městští učitelé, podle jména katolíci a více méně věřící, nebyli tak praktikujícími katolíky; nechali však nábožen-

¹² Srov. P. MARIANUS T. J.: *Tolerance (Věra jako víra.)*. Dorost, 17, 1935, s. 12–13; 18, 1936, s. 23–24, 39–40, 55–56.

¹³ Provinční archiv Tovaryšstva Ježíšova Praha, fond Kubeš, Torzo dopisu z Břežan na Moravec. Nezpracovaný fond.

¹⁴ Srov. KUBEŠ, Konrád Maria: *Za pravdou Kristovou. Apologetické úvahy a čtení pro dny duchovní samoty. Upraveno pro inteligenci jako doplněk exercičního rozjímání* (dále jen *Za pravdou*). Vyškov [1938–1939], s. 209–236.

¹⁵ Srov. tamtéž, s. 209.

¹⁶ Srov. tamtéž, s. 234.

¹⁷ Srov. MIKULÁŠEK, Josef: *Nástin života a díla*, s. 235–256.

ství na pokoji, a když bylo nutné, na př. před společným přijetím sv. svátostí, vycítili jsme, že ctí tento náboženský úkon.“¹⁸

Tato celospolečenská náboženská schizofrenie byla ještě zesílena, když Kubeš přešel na C. k. vyšší gymnasium: „Vzpomínám svých gymnasijských profesorů bezvěrců, asi 50 procent celého sboru; mohu tě ubezpečit čestným slovem, že jen jediný z nich u mne vzbuzoval úctu svým vzděláním a charakterem.“¹⁹ Ostatní byli mělké povahy a přitom dost nečestní, když šlo o boj proti víře. Nečestné zbraně, zrezavělé zbraně, dávno vyvrácené lži, spojené s krajní nesnášenlivostí, vlastně nenávistí světla Kristova.“²⁰

Špatný příklad mnohých profesorů, především v praktikování víry, měl samozřejmě i negativní vliv na Kubešovy spolužáky: „Moji spolužáci?“²¹ Mnozí ve víře lhostejní, někteří nevěrci, ale sotva je přivedla k bezvěří touha po pravdě...“²²

Prísne katolícky vychovaný a svojí povahou příliš útlacitný až úzkostlivý Kubeš to nesl velmi těžce a ještě po mnoha letech napsal: „Cizinci mezi svými! A je tomu tak. Cizinec, poutník – má jinou vlast, jiné zájmy, jiné názory, jiné ideály, pro jiné horuje, pak chladným k tomu, pro co horují oni, celé jeho okolí. Cizinci mezi svými, jak jsem byl já, již za studií.“²³

Po maturitě vstupuje Kubeš na teologickou fakultu Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze. Ze všech přednášejících, kteří měli na Kubeše největší vliv a na které také později nejčastěji vzpomínal, to byl především profesor fun-

¹⁸ Srov. KUBEŠ, K. M.: *V záhonech*, s. 201.

¹⁹ S největší pravděpodobností to byl Vilém Steinmann, který byl ředitelem C. k. vyššího gymnasia v Hradci Králové od 4. října 1888 až do své smrti 14. července 1905. Kubeše učil v primě (1901–1902) a sekundě (1902–1903) latinský jazyk. „Přes neobyčejnou vlídnost měl kázeň vzornou, neboť hoši si ho vážili pro jeho vědomosti i paedagogické umění a milovali jej. Byl člověk sice náboženský, nikoli však klerikál. Každou neděli i svátek bylo ho vídat o studentských bohoslužbách. Na počátku školního roku pronášel stereotypně: „Co se týká bohoslužeb, budou laskavě dozírat páni třídní. Ostatně já tam bývám vždycky.“ A když jeden ze starších pánů, patřící tenkrát ještě ke straně ultramontánní, uvedl proti tomu, že takovýto dozor nestačí, neboť prý mnoho zbožných dam stěžuje si do chování našeho studentstva ve chrámě, ředitel Steinmann s úsměvem odvětil: „Kdyby, pane kolego, ty dámy se tam opravdu modlily, neviděly by těch studentských nepřístojností, jako jich nevidím já!“ Srov. BRTNICKÝ, Ladislav: *Památník gymnasia Královéhradeckého. Na oslavu otevření nové budovy a sjezdu bývalých žáků vydal Slavnostní výbor. Hradec Králové 1927*, s. 40–42.

²⁰ Srov. KUBEŠ, K. M.: *V záhonech*, s. 31–32.

²¹ Pro zajímavost lze uvést, že jedním z Kubešových spolužáků (od primy do kvarty) byl i spisovatel a novinář Karel Čapek (1890–1938).

²² Srov. KUBEŠ, K. M.: *V záhonech*, s. 31–32.

²³ Provinční archiv Tovaryšstva Ježíšova Praha, fond Kubeš, Dopis Heleně Koutecké z Oseku. Nezpracovaný fond.

damentální teologie a křesťanské filozofie František Kordač (1852–1934)²⁴ a profesor dogmatické teologie Josef Pachta (1846–1917).²⁵

Po dvouletém působení jako diecézní kněz se Kubeš rozhodl, že vstoupí do Tovaryšstva Ježíšova. „Chci jako oni dávní jesuité bojovat mečem slova ve službě Boží pravdy.“²⁶

Jelikož vnější dějinné události a politické poměry měly vždy vliv na apoštolskou činnost katolických kněží, nabízí se bezděky otázka, jak se Kubeš díval na časové události ve své vlasti, nakolik a jak se jim přizpůsobil a zda a do jaké míry je případně využil ve svém apoštolátu, ve službě Božího království a ke spáse duší.

Na základě prozkoumaných textů již víme, že se k těmto dění nevyjadřoval přímo, ale přesto na ně výrazně reagoval, jak formou ústního projevu (v kázáních, exhortách, exercičních, misijních a příležitostných promluvách, soukromých rozhovorech), tak i v knihách a časopiseckých statích. Z těchto spíše náhodných zmínek je však možné do určité míry sestavit trest jeho názorů na církevní a politické události jak historické tak soudobé, které posuzoval nikoli z hlediska hospodářského nebo společenského, nýbrž výhradně

²⁴ „Nezapomenutelně mi utkvěla v mysli první hodina na theologické fakultě... V černé klerice a v černém kolárku vstoupil do posluchárny Msgre Kordač – neměli jsme tušení, že náš skromný profesor jest monsignorem – a po krátké modlitbě začal... Tak asi mluvil bělovlasý profesor. Zdaž tehdy, před 30 lety tušil, že jeho první filosofická hodina nového školního roku utkví jednomu z mladých posluchačů nesmazatelně v paměti? Dnes, po tolikaletém studiu, nepozorují, že by bylo nutno něco na jeho vývinech pozměnit nebo opravit.“ Srov. KUBEŠ, K. M.: *Za pravdou*, s. 5 a 14. „Znáť svou víru, abych si ji dovedl vážit, ji zastávat a hájit... Když v bývalém národním shromáždění při debatě o nerozlučitelnost manželskou mluvil profesor Kordač (ještě nebyl arcibiskupem), psaly socialistické noviny: „Slyšeli jsme falešnou středověkou učenost, ale z úst reprezentanta na slovo vzatého a v každém směru vzdělaného...“ Neobrátil je sice, ale ukázal jim, a to doznali sami, že dovede svou víru obhájit, že má pro své přesvědčení důkazy, že jeho víra nevisí ve vzduchu.“ Srov. KUBEŠ, K. M.: *V záhonech*, s. 28. Srov. též. MAREK, Pavel: *Arcibiskup pražský prof. dr. František Kordač*. Olomouc 2005.

²⁵ „Člověk je příliš krátce žijící bytost, než aby všechno pochopil. Dvě stě let bych potřeboval, abych mohl být hotov se svým studiem, říkal můj profesor dogmatiky. Ba ne! Za dvě stě let, co nových vynálezů a objevů! Nebyl by hotov! Kdybys byl jako slunko stár, nedomyšlíš se konce...“ Srov. SPECTATOR: *Stěhování ptáků*. Dorost, 18, 1936, s. 58. „Profesor dogmatiky nám při tom často připomínal výrok Newtonův: ‚Při svém přírodovědeckém bádání si připadám jako chlapec, stojící na břehu oceánu. Tu a tam mu vlny vyhodí k nohám nějakou mušli, on si s ní hraje, a bezedný oceán se před ním prostírá do nedozírné dále se vším svým bohatstvím, které jest v jeho hlubinách skryto a o němž chlapec nemá ani tušení.‘ Profesor podotýkal: ‚Platí to o vědách přírodních, platí to ještě větším právem o vědě posvátné, o poznání Boha.‘“ Srov. KUBEŠ, Konrád Maria: *Maria. Mariologie, upravená za mariánské čtení pro věřící lid*. I. díl. Praha 1936, s. 27. Srov. též STEJSKAL, Fr.: *Professor Mons. Dr. Josef Pachta zemřel*. Časopis katolického duchovenstva, 58, 1917, s. 130–134.

²⁶ Provinční archiv Tovaryšstva Ježíšova Praha, fond Kubeš, P. Konrád Maria Kubeš T. J. (1890–1967), mariolog, misionář a exercitátor, asketický spisovatel. Nezpracovaný fond.

z hlediska náboženského a mravního. On sám kdysi řekl: „Byl jsem k tomu donucen našimi nepřáteli!“²⁷

Po vzniku Československé republiky Kubeš velmi těžce nesl odstraňování náboženských symbolů, křížů, ze škol, což vnímal jako projev protikatolické zášti a slepého fanatismu. V oněch bezbožných činech viděl víceméně zastřený „kulturní boj“, který ho budil k zamyšlení a položil si otázku: „Jak se odvděčila jistá část našeho národa nebi za svobodu, které se nám r. 1918 dostalo? Poražený mariánský sloup na staroměstském náměstí, pokácené a potupené kříže... Pán čekal, budou-li ty svatokrádeže odčiněny, čekal marně; přišla tedy pokuta. Na náměstí, kde potupena jeho přesvatá Matka, při posledním bombardování zničena gotická radnice, pýcha Prahy, krom emauzského chrámu jediná vzácná historická památka, která tam při náletech vzala za své. Polámané kříže ztrestány na nás zlomeným křížem, jehož šestileté kruté tyranství tížilo ty, kteří pohrdli láskou Ukřižovaného. Bůh není náhliv, ale pamětliv...“²⁸

Když v roce 1926 začal působit jako exercitátor na Velehradě, tehdy k jeho sluchu a srdci doléhaly smutné zprávy o pronásledování katolíků v Mexiku za prezidenta Francisca Plutarca Elíase Campuzana Callese (1924–1928), ale též o jejich hrdinské věrnosti s heslem „Viva Cristo Rey – Ať žije Kristus Král!“²⁹

Počínaje 30. lednem 1933 se začalo schylovat k velice neklidným letům plným úzkosti a ve svých následcích drtivých nejen pro Československo, ale pro všechny národy Evropy. Aby o něco později Adolf Hitler (1889–1945), vůdce Národně socialistické německé dělnické strany, prohlásil po smrti Paula von Hindenburga (2. srpna 1934) prezidentský úřad za trvale uvolněný, uchvátil jako samozvaný diktátor všechnu vládní moc v Německu a z ctižádostivé snahy sjednotit všechny Němce v jediné říši, s cílem vytvořit Velkoněmeckou říši (Großdeutsches Reich), začal vážně ohrožovat všechny sousední země.³⁰ Když pak vyzbrojil Němce, diplomaticky přelstil západní

²⁷ Tamtéž.

²⁸ Srov. KUBEŠ, Konrád Maria: *Mariánská postila. Exerciční pravdy a nejdůležitější věroučné i mravoučné stati z katechismu v rámci církevního roku, upravené za četbu věřícím rodinám*. Brno 1947, s. 256.

²⁹ „Nemožno mi ubránit se myšlence, že bestiality nacistického nevěreckého Německa dopustil Pán na náš národ proto, že u nás bylo líčeno Callesovo Mexiko jako ráj svobody, jednak od placených novinářů, jednak z nenávisti k církvi a ze sympatií s jejími utlačovateli. ‚Člověk musí jako pes zakusit na vlastní kůži, co je karabáč.‘ (Rachmanová); musili jsme na sobě zakusit požehnání nevěry; nebýt toho, pokračovali by bezcharakterní článkaři ve svém řemesle dál a lid by toužil po ‚ráji bezvěří.‘“ Srov. KUBEŠ, Konrád Maria: *Pod korouhví Kristovou* (dále jen *Pod korouhví*). 3. vyd. Brno [1947], s. 34.

³⁰ „Hitler zrušil všechny politické strany, naplnil sněm jen svými lidmi a kdo nemínil ve ‚svobodné německé republice‘ padnout na zem před jeho zpupností a přísahat na jeho

velmoci a přikročil brutálně k provádění svého imperialistického plánu a jak Konrád Maria Kubeš poznamenal: „Hitlerovi by snad nebyla stačila celá zeměkoule“.³¹

Mezinárodní politická situace se stále více a více vyostřovala³² a dosti krvavou ouverturou následujících událostí se stala občanská válka ve Španělsku v letech 1936 až 1939.³³

V důsledku Mnichovské dohody 29. září 1938 okleštil Hitler Československo o krásné a bohaté Sudety. „Maně mi přichází na mysl,“ komentoval tehdejší situaci Kubeš, „jak ve Starém zákoně strašné dějinné pohromy stíhaly israelský národ pro jeho hříchy proti Božímu zákonu, zvláště pro pýchu a bezbožnost králů. Tak například pro náboženskou nevěru poslal Hospodin na vyvolený národ nepřátele, kteří mu odňali určitá území a chtěli si jej docela podmanit. Prorok Isaiáš to vyjádřil názorně: ‚Proto Hospodin odsekl od Israele hlavu i ocas, palmovou ratolest i sítinu v jediný den.‘ (srov. Iz 9, 13) Ale Israel se přesto neobrátil k tomu, který ho bil. Pamatujte si, že Bible je živá kniha napsaná k našemu poučení nebo výstraze, takže můžeme říci: Hospodin vám uřadil ocas, totiž pohraniční území republiky. Uvidíme, zdali se obrátí čeští politici. Ano, vyzývám vás jako prorok: Obratťe se k Bohu celým srdcem, aby na vás nepřišly horší tresty!“³⁴

Po vytvoření Protektorátu Čechy a Morava a vypuknutí druhé světové války, nastoupila šedá nacistická totalita a po krátkém oddechnutí řízené demokracie přichází pro změnu rudá komunistická totalita. To je ale již jiná

všecky nápady a násilnosti, ten je odveden do koncentračního tábora, aby se tam naučil být přítelem nového režimu. Nesmělo se říkat ‚Pozdrav Bůh, nýbrž ‚Heil Hitler‘, protože pozdrav ve ‚svobodné republice‘ musí prý být ‚jednotný!‘“ Srov. P. MARIANUS T. J.: *Tolerance (Víra jako víra.)*. Dorost, 17, 1935, s. 13.

³¹ Srov. KUBEŠ, K. M.: *Poutník*, s. 72.

³² „Při exerciciích roku 1921 si všiml exercitátor lásky a shody, jež ovládá veškerý život chovanek. Ústav měl chovanky z Moravy, Slezska, Čech, Slovenska, Česky i Němky, Slovenky, Polky, Maďarky – asyl pokoje a lásky uprostřed rozhárané a rozeštvané Evropy!“ Srov. KUBEŠ, Konrád Maria: *Brána ráje*. 2. vyd. Praha 1948, s. 18.

³³ „Někdy v roce 1925 to bylo; akademicky vzdělaný inteligent mi praví: ‚Jsem věřící, ale nechťel bych žít ve středověku. Vzpomeňte jenom tortury! Něco takového jest teď zholo nemožné! Moderní lidstvo má přece jen více humanity...‘ Jen to dopověděl, a byli jsme svědky řádění Callesových pochopů v Mexiku, po málo letech řádění bezvěreckých zlosynů ve Španělsku, a konečně řádění Hitlerova gestapa u nás. Když se psalo, co tropí lidé prostí víry za hranicemi, nechťeli tomu naši lidé věřit nebo zavírali zúmyslně oči. Pán musil dopustit, aby pocítili na vlastním těle, jaké požehnání přináší nevěra, jakými dobrodinci lidstva jsou ti, kdo svrhnuou s trůnu Boha. Nechcete sloužit Otci, otročte tedy satanu a jeho nástrojům a zakoušejte blaho této nové služby!“ Srov. KUBEŠ, K. M.: *Pod korouhví*, s. 70.

³⁴ Provinční archiv Tovaryšstva Ježíšova Praha, fond Kubeš, P. Konrád Maria Kubeš T. J. (1890–1967), mariolog, misionář a exercitátor, asketický spisovatel. Nezpracovaný fond.

kapitola v životě Konráda Maria Kubeše, které se budeme věnovat při jiné příležitosti.

Během své pastorační činnosti v letech 1918 až 1939 se Kubeš, ať už v exercičních či řeholních domech, na kazatelně nebo ve zpovědnici městských či venkovských kostelů téměř dennodenně setkával s lidmi různého věku, společenského postavení a názorů.³⁵ Díky tomu měl dokonalý přehled o tom, co hýbalo myslí i srdcí národa. „Každý měl vždy právo ke mně přijít s dotazem nebo s námitkou, ať se týkala čehokoli; nikdo nebyl nucen iurare in verba magistri, přísahat na mou „nauku“, každému bylo zaručeno, že mylný názor opravím, jen když mi omyl nebo blud bude dokázán. Rozumí se, že jsem leccos četl i z odborné literatury, a výsledek dvacetiletého studia i působení je ten, že jen v některých drobnostech jsem mínění pozměnil.“³⁶

4 Kubešova konfesní apologie a interpretace reformační tradice

Kubešova konfesní apologie a interpretace reformační tradice ve sledovaném období (1920–1939) v zásadě vyvěrá ze tří pramenů a pohybuje se ve třech oblastech, které se vzájemně prolínají a proplétají.

Prvním a základním pramenem je podle Kubeše hřích a jeho následky.³⁷ A tato náklonnost ke zlu se v porušené lidské přirozenosti projevuje, tu více tu méně, v trojí nezřízené touze neboli žádostivosti – těla, cti a očí. Lapidárně řečeno – v nezřízené touze po sexu, po moci a slávě a po hmotných věcech a penězích.³⁸

Kubeš dále vychází z toho, že žádný hřích či nezřízená touha nejsou osamoceny pro tu kterou konkrétní osobu či událost, ale že mají velmi často ne-

³⁵ „Mohu tě ubezpečit: poznal jsem lidí dost, lidí pracujících v životě veřejném, i lidí, kteří ve veřejnosti neznamenaají nic, lidí oslavovaných a vážených i lidí neznámých, ale charakteru pramálo, mezi těmi i oněmi.“ Srov. KUBEŠ, K. M.: *V záhonech*, s. 222.

³⁶ Srov. KUBEŠ, K. M.: *V záhonech*, s. 643.

³⁷ „Kráčíme po stopách zlého činu – jediný zlý čin, a jak daleko zní jeho ozvěna! Hřích rozbouřil klidnou hladinu, na níž se člověk plavil k cíli, od chvíle a místa katastrofy se šíří rozlícené vlny dál a dál, a zastaví se teprve na břehu věčnosti.“ Srov. KUBEŠ, K. M.: *Za pravdou*, s. 209.

³⁸ „Hrabivost a vládyčtivost, tedy žádost očí a pýcha života, tyto dvě dcery pekla, se neděsí žádného bezpráví, jde-li o to, zmocnit se vlády nebo cizího majetku!“ Srov. KUBEŠ, K. M.: *V záhonech*, s. 269.

dozríné společenské následky.³⁹ Proto do úst těmto historickým osobnostem někdy Kubeš vkládá slova: „To jest mé dílo...“⁴⁰

Tento náhled ovšem není originálně „kubešovský“! Kubeš jako jezuita formovaný ignaciánskou spiritualitou aplikuje ve své konfesní apologii dvě rozjímání, která se nacházejí v knížce *Duchovních cvičení* od svatého Ignáce z Loyoly (1491–1556). V zásadě můžeme konstatovat, že se v jeho konfesní apologii vzájemně prolíná tzv. rozjímání „o trojím hříchu“⁴¹ a tzv. rozjímání „o dvou praporech“.⁴²

Druhý pramen vyvěrá z Kubešova neochvějného přesvědčení o nezaslouženém daru právě tj. jedině katolické víry.⁴³ „K jinověrcům se chovej podle zásady sv. Augustina: ‚Lásku jim dáváme, ale za pravdu jim dát nemůžeme.‘ Protože sv. víra ti má být nade vše drahá, nevydávej ji v nebezpečí příliš důvěrným stykem s těmi, kteří jsou mimo církve.“⁴⁴

Z Kubešových slov ovšem zároveň vyplývá, že jedině ten může plně a dokonale rozvíjet svoji víru a dojít spásy, kdo je členem katolické církve, kterou Ježíš Kristus „ustanovil za prostředníci mezi hříšným lidstvem a Bohem, jí svěřil poklad svých zásluh, aby z něho udílela potřebným a prosícím podle normy, kterou od něho dostala; proto ‚mimo církve není spásy‘, a zholá plané jest všecko rozumování protestantů a jejich potomků racionalistů, neboť na všecko je jim dána jediná odpověď: ‚Protože to tak Kristus chtěl‘.“⁴⁵

A konečně třetí proud, který jako by korunuje a uzavírá předchozí dva proudy Kubešovy konfesní apologie, je problematika náboženské tolerance či jak Kubeš píše náboženské „snášlivosti“. „Čemu se dnes říká ‚tolerance‘, jest jednak náboženská lhostejnost, jednak zjev v dějinách obvyklý: žádají

³⁹ „Vždyť někdy i ‚soukromý‘, ‚malý‘ hřích, jenž neměl prázdných následků a omezil se jen na vinníka a spoluvinníka, působí zhoubně po celá staletí a svádí celé generace, když kosti provinilců dávno zpráchnivěly – tím, že si ho veršotepci a romanopisci vzali za námět.“ Tamtéž, s. 221–222.

⁴⁰ Tamtéž, s. 229.

⁴¹ Srov. IGNÁC Z LOYOLY: *Duchovní cvičení sv. Ignáce z Loyoly, zakladatele Tovaryšstva Ježíšova. I, [Text]*. Svatý Hostýn 1921, s. 118–121.

⁴² Tamtéž, s. 145–148.

⁴³ „Víra jako víra – mně je každá víra stejně cenná, tj. stejně bezcenná, protože sám nemám žádnou, a je mi tedy lhostejno, jakou kdo jiný má. Pro mne a za mne ať si má každý jakou chce.“ Srov. P. MARIANUS T. J.: *Tolerance (Víra jako víra.)*. Dorost, 17, 1935, s. 13.

⁴⁴ Srov. KUBEŠ, Konrád Maria: *Ve šlépějích Neposkrvněné: Modlitební kniha pro všechny stavy, zvláště pro věřící přistupující často k svatým svátostem* (dále jen *Ve šlépějích*). Brno 1935, s. 62.

⁴⁵ Tamtéž, s. 286.

„snášelivost“ pro sebe od katolíků, kde jsou sami v menšině, a pronásledují zuřivě věrné Kristovy, kde se domohou moci.“⁴⁶

Po těchto nezbytných předběžných poznámkách již můžeme přikročit k tomu, jak konkrétně Kubeš aplikuje svoji konfesní apologii a interpretaci na historické osobnosti a události reformační tradice. „Místo dlouhých řečí podívejme se do tábora našich protivníků.“⁴⁷

5 Česká neboli tzv. první reformace (Mistr Jan Hus)

Spravedlivé a pokud možno nestranné zhodnocení Kubešova postoje k osobnosti a odkazu Betlémského kazatele není vůbec snadné, neboť ve sledovaném období (1920–1939) se Kubeš k husovskému problému vyjadřoval pouze příležitostně a velmi útržkovitě. Kubešovy názory a soudy o této otázce jsou navíc velmi silně konfesně a ideologicky zatíženy a vyhoceny. I přes tyto obtíže se o to alespoň pokusíme.

Nejstarší Kubešovy názory a postoje týkající se Mistra Jana Husa nalézáme ve zmínkách již ve výše zmiňované časopisecké stati *Věřím v jednu, svatou, katolickou a apoštolskou církev*. Zakladatelé Československé církve (husitské) „především chopili se muže, který byl pro svůj blud od církve odsouzen a podle státních tehdejších zákonů upálen; jeho užívali k agitaci proti církvi katol. nevěrci vždy, proto byl dobrý i jim. Vzpomeň na provolání, které četli mnozí kněží s kazatelen začátkem července 1919 a ve kterém se Hus staví za vzor (!) českému katolickému knězi. Nemám ovšem ničeho proti tomu, když ho staví za vzor kněžím své sekty; tento muž aspoň jednal podle svého přesvědčení, třeba že bludného; oni však nemají ani přesvědčení ani zásad.“⁴⁸

A ve své modlitební knížce *Ve šlépějích Neposkvrněné* na den 28. prosince vyzývá Kubeš věřící: „Odprošujme dnes Pána za všechno zlo zaviněné v naší vlasti mužem, jenž býval kazatelem v kapli zasvěcené betlemským nevinátkům, a modleme se za duše pohoršené a svedené od špatných kněží.“⁴⁹

Kubeš ve svém dalším časopiseckém článku *Tolerance (Víra jako víra.)*, určeném v první řadě pro čtenáře z řad mládeže, založil svoji kratičkou úvahu o Husovi na velmi jednoduchém a primitivním rozporu. Kubeš tvrdí, že Hus moc dobře věděl, že za ním stojí král Václava IV., a tak si mohl

⁴⁶ Tamtéž, s. 62.

⁴⁷ Srov. P. MARIANUS T. J.: *Tolerance (Víra jako víra.)*. Dorost, 17, 1935, s. 13.

⁴⁸ Srov. P. KONRÁD M. KUBEŠ T. J.: *Věřím v jednu, svatou, katolickou a apoštolskou církev*. Hlasý svatohostýnské, 16, 1920, s. 92.

⁴⁹ Srov. KUBEŠ, K. M.: *Ve šlépějích*, s. 598.

dovolit stále víc a více veřejně z kazatelny v Praze kritizovat a nevybíravým způsobem urážet své zákonné představené, papeže a arcibiskupa.⁵⁰ Naopak v Kostnici si Hus postupně uvědomil, že se ho nikdo z mocných tohoto světa nezastane, a tak najednou v listě z vězení píše: „pravdy každému přejte“. A Kubeš nakonec dodává: „Tak jednají všichni bludaři: Když mají moc, nutí násilím každého, aby přijal jejich učení. Když jsou v úzkých a jde jim o krk, stávají se naráz tolerantní.“⁵¹

6 Německá a švýcarská neboli tzv. druhá reformace (Martin Luther, Ulrich Zwingli a Jan Kalvín)

Hned na začátku své úvahy o Martinu Lutherovi si Kubeš klade otázku, zda si tento wittenberský profesor vůbec uvědomil, co způsobí jeho neprozřetelný čin, když dne 31. října 1517 přibíjel na dveře zámeckého kostela svých 95 tezí. „Ale běda tomu, kdo tu jiskru do podminované Evropy hodí! Kdo zapálí doutnák a zavíní výbuch, který rozmetá celou Evropu!“⁵² Po tomto zdánlivě bezvýznamném a ojedinelém činu nabraly následné události velmi rychlý spád. „Neznám proti církvi zaujatějšího směru v dějinách nad protestantismus,“ komentuje Kubeš.⁵³ Od podzimu roku 1521 vypukly náboženské nepokoje téměř ve všech německých zemích, nové učení se rychle šířilo. „Pak nesčítelné sekty, ovoce jeho [Luthera] učení o svobodném vykládání Písma svatého, sekty zabíhající až v blouznění.“⁵⁴

Reformace jako jiskra přeskočila do Švýcarska. Ulrich Zwingli, „kněz pochybných mravů“,⁵⁵ se snažil na základě zásady „sola scriptura“ v kázání dokázat, že skutky nemají podstatu v Písmě svatém. Zwingliho kázání bylo zveřejněno dne 16. dubna 1522 pod názvem *Von Erkiesen und Freiheit der Speisen* a toto datum bývá pokládáno za začátek švýcarské reformace. V návaznosti na tuto událost Zwingli „dostal chuť na ženění“⁵⁶ a dne 2. července 1522 žádal kostnického biskupa Hugo von Hohenladenburga (ca 1459–1532) o zrušení celibátu. Měl k tomu velmi pádný důvod, protože již

⁵⁰ „Daleko horší bylo zneužívat kazatelny k tomu, aby štal věřící proti arcibiskupovi, nazývaje ho tam rudým ďáblem, blbcem a podobně.“ Srov. KUBEŠ, K. M.: *V záhonech*, s. 55.

⁵¹ Srov. P. MARIANUS T. J.: *Tolerance (Víra jako víra.)*. Dorost, 17, 1935, s. 13.

⁵² Srov. KUBEŠ, K. M.: *Za pravdou*, s. 222.

⁵³ Srov. P. MARIANUS T. J.: *Tolerance (Víra jako víra.)*. Dorost, 18, 1936, s. 24.

⁵⁴ Srov. KUBEŠ, K. M.: *Za pravdou*, s. 223.

⁵⁵ Srov. P. MARIANUS T. J.: *Tolerance (Víra jako víra.)*. Dorost, 18, 1936, s. 39.

⁵⁶ Tamtéž.

od začátku roku 1522 žil ve veřejném konkubinátě s vdovou Annou Reinhardovou.

Roku 1533 začala „zase jedna přesmutná kapitola v dějinách křesťanské [rozuměj katolické] Evropy“⁵⁷ když do Švýcarska z Francie přišel Jan Kalvín. Od roku 1536 působil tento „nečistý, pyšný a krutý“⁵⁸ reformátor v Ženevě kde „si počínal zběsile jako starověký tyran nejen proti katolíkům, ale i proti protestantům, kteří nechtěli souhlasit se vším, co řekl. Mnohý z nich zaplatil životem svobodu svědomí, kterou Kalvín hlásal, ale neprováděl.“⁵⁹

Z některých anabaptistických komunit se postupně vyvinuli unitáři. „Mezi nimi byl krutě se světa zprovozen Servetus, protestant, který prchl z katolického Španělska do kalvínské Ženevy, aby tam užíval náboženské (evangelické) svobody.“⁶⁰

Ve Francii vznikla skupina, krátce nazývána hugenoti, která zastávala Kalvíny myšlenky. „Hugenotské války a hugenotské krutosti v katolické zemi (Francii)... krutosti páchané ne sice ,oficiálně, nýbrž ,privátně, ale neméně zběsilé, všude kdekoli se domohli protestanté moci, o nichž málo kde se lze dočíst... krutosti, jimž konec učinila teprve bartolomějská noc, o níž se lze dočíst všude, již nikterak neobhajujeme ani neospravedlňujeme.“⁶¹ Edikt nantský z roku 1598 zajišťoval náboženskou svobodu hugenotům do roku 1685, kdy byl zrušen. To je přinutilo k emigraci do protestantských zemí Evropy a Ameriky.

Do Nizozemí pronikli kalvíni za války se Španělskem, která probíhala od roku 1566 až do roku 1609. „R. 1566 umluvili tajně v St. Trondu útok na kostely. Svě dílo začali 14. srpna, za týden bylo na 400 katolických chrámů v troskách. V Antverpách zničila smečka protestantů v katedrále 72 oltářů, všechny obrazy – na hlavním oltáři nechali z ,Golgoty‘ jen dva lotry – inu: jaká víra, taková svatí!“⁶²

Ve Skotsku John Knox „hřímá na kazatelně: ,Raději bych viděl deset tisíc nepřátel ve Skotsku, než bych dovolil jednu mši.““⁶³

Odtud se šířil kalvinismus do Anglie. Zde se střetl s anglikánskou církví a jejich spojením vznikl puritanismus. Anglie se svou Západoinickou společností a Holandsko s jeho Východoindickou společností byly v té době

⁵⁷ Srov. KUBEŠ, K. M.: *Za pravdou*, s. 223.

⁵⁸ Tamtéž.

⁵⁹ Srov. P. MARIANUS T. J.: *Tolerance (Věra jako víra.)*. Dorost, 18, 1936, s. 24.

⁶⁰ Tamtéž.

⁶¹ Srov. KUBEŠ, K. M.: *Za pravdou*, s. 223.

⁶² Srov. P. MARIANUS T. J.: *Tolerance (Věra jako víra.)*. Dorost, 18, 1936, s. 39.

⁶³ Tamtéž.

významnými námořními velmocemi. Díky tomu se kalvinismus mohl šířit do zámořských oblastí a nabyl tak celosvětových rozměrů.⁶⁴

Roku 1555 v Augšpurku došlo k vyhlášení všeobecně známé zásady: Cuius regio, eius religio. Ta však byla výhodná jen pro protestantské vládce, kteří díky tomu mohli své poddané násilím donutit ke své konfesi. Jakmile však začali tuto protestantskou zásadu uplatňovat katoličtí vládci na svém území, okamžitě protestanté „ztropili veliký křik tehdy a prolévají slzy v učebnicích dodnes“.⁶⁵

Kubeš nakonec jen dodává: „Starokřesťanské sekty zmizely za málo staletí nadobro všecičky... Protestantismus, zdálo se, unikl tomuto osudu všech sekt... Unikl? Podobá se rakovině, která se rozšířila po celém těle, kterou nemožno jedním řezem odstranit, která však jistě, byť sebe pomaleji, hlodá na organismus a přivede konečnou hnilobu a smrt.“⁶⁶

7 Anglická reformace (Jindřich VIII. a Alžběta I.)

Dne 21. dubna 1509 nastupuje na anglický trůn osmnáctiletý mladík Jindřich VIII. s pevným předsevzetím, že svůj národ chce učinit šťastným. Kubeš si klade otázku: „Co stálo uskutečnění této šlechetné ideje v cestě? Nic – až teprve hřích – jediná nezkrocená vášeň – se jí v cestu postavil a ji zmařil nadobro.“⁶⁷ Roku 1525 se Jindřich zahleděl do mladé dvorní dámy Anny Boleynové. Ta odolávala jeho svádění a odmítla být jeho milenkou a naléhala na něho, aby se s ní oženil. „Buď královnou nebo nic.“⁶⁸ To Jindřicha přivedlo k myšlence zrušení sňatku s Kateřinou Aragonskou. „Tento muž se nestyděl před celou říší a před celou Evropou domáhat se ukojení svých choutek.“⁶⁹

⁶⁴ „Někteří katolíci, kteří uprchli před anglickým pronásledováním do Ameriky, založili tam stát Maryland s městem Baltimorem. Po čase se tam drali protestantští vystěhovalci, katolíci je ze soucitu přijali, ti se rozpínali víc a víc, vkrátku se smečka těch cizáků domohla moci, a r. 1704 vydán zákon: katolíci ve své zemi zbaveni občanského práva, oloupení o statky, vykazáni z města na periferii, nesměli zakládat školy, zakázána mše sv., kněží vykazáni, ba i děti rodičům násilně vzaty a dány na výchovu protestantům; na přistěhovaletého katolického Irčana uvalena taxa jako na černošského otroka, s tím rozdílem, že negr své modly ctít směl, Irčan svatý kříž nikoli. Kde jednali podobně katolíci s protestanty? Do anglické osady Virginie ještě v minulém století nebyl katolík připuštěn.“ Srov. P. MARIANUS T. J.: *Tolerance (Víra jako víra.)*. Dorost, 18, 1936, s. 40.

⁶⁵ Srov. P. MARIANUS T. J.: *Tolerance (Víra jako víra.)*. Dorost, 18, 1936, s. 23.

⁶⁶ Srov. KUBEŠ, K. M.: *Za pravdou*, s. 231.

⁶⁷ Tamtéž.

⁶⁸ Tamtéž, s. 225.

⁶⁹ Tamtéž, s. 226.

Kateřina Aragonská byla vypovězena ode dvora a Anna Boleynová získala obrovský vliv na politiku. Když zemřel Vilém Warham, arcibiskup canterburský, prosadila, aby jeho místo zaujal kaplan rodiny Boleynů Thomas Cranmer „muž nečistých mravů, jenž měnil náboženské ‚přesvědčení‘ jako kabát, věděl radu: nedbat papeže a dát se tajně oddat.“⁷⁰ V důsledku tohoto sňatku došlo k odloučení Anglie od Říma a vzniku anglikánské církve, která byla od té doby podřízená panovníkovi. „Hřích Lutherův má tudíž na svědomí odpad celé Anglie.“⁷¹ Dne 7. září 1533 se Anně narodila dcera Alžběta, pozdější královna. Odpor proti Jindřichově církevní politice byl rychle a brutálně potlačen. „Tolik krve, tolik nesmrtelných duší svedených k odpadu, tolik bídy a neštěstí zaviněno jedinou ženskou, a král se jí nabažil dříve než kdo tušil!“⁷² Do Jindřichovy přízně se dostala dvorní dáma Jana Seymourová a Anna Boleynová byla sřata mečem dne 19. května 1536. Den po popravě Boleynové se Jindřich zasnoubil se Seymourovou, kterou si o deset dní později vzal. Dne 12. října 1537 se Janě narodil syn Eduard, ale porod byl velmi těžký a královna krátce po něm 24. října 1537 zemřela. „Kolik žen tento člověk měl, jak nelidským a krutým se stal od chvíle, kdy se poddal vleku vášně.“⁷³ Jindřich VIII. umírá 28. ledna 1547. Jediný mužský potomek a syn Jany Seymourové Eduard se stal králem Eduardem VI., ale měl chabé zdraví, zemřel na souchotiny ve věku patnácti let 6. července 1553. Marie, zvaná Krvavá, usedla na trůn 19. července 1553. Dala upálit stovky protestantů jako kacíře. Zemřela zahořklá a nenáviděná 17. listopadu 1558. „Jaký čestný titul by zasloužila Alžběta? Ale ta nepopravovala protestanty, nýbrž katolíky, tedy dílo kulturní a bohumilé!“⁷⁴ A samotný Jindřich? Po celoživotním úsilí dát Anglii mužského dědice se jeho slavným nástupcem nestal syn, nýbrž dcera „plod jeho hříchu“.

⁷⁰ Tamtéž. „Cranmer, špinavý kněz, měnil ‚přesvědčení‘ jako kabát, podoben větrné korouhvičce, otáčející se tam, kam právě vanul vládní vítr. Za Jindřicha VIII. se zřekl Říma, načež byl od něho jmenován anglikánským arcibiskupem, za Eduarda VI. byl horlivým kalvíncem, za Marie Katolické svého ‚poblouzení‘ (prý) hořce ‚litoval‘, ale když ho pokrytecké slzy před trestem nezachránily, odřikal se na popravišti katolické víry nanovo, ‚slavně‘ přede všemi.“ Srov. KUBEŠ, K. M.: *V záhonech*, s. 223.

⁷¹ Tamtéž, s. 226.

⁷² Tamtéž, s. 227.

⁷³ Tamtéž.

⁷⁴ Srov. P. MARIANUS T. J.: *Tolerance (Víra jako víra.)*. Dorost, 18, 1936, s. 23.

Alžběta I. nastoupila na trůn 17. listopadu 1558 a hned „ukázala, že v ní vězí tygří krvežíznivost jejího otce“.⁷⁵ Sestavila kvalitní královskou radu⁷⁶ a spoléhala se na rady svých poradců, „na papíře byla konstituce, ve skutečnosti despotismus“.⁷⁷ Získala si pověst svéhlavé a charismatické královny a období její pětáctýřicetileté vlády se označuje jako „alžbětinská doba“ či „zlatý věk Anglie“. „A byť tomu tak i bylo, jak se tvrdívá, že se za ní Anglie stala velmocí, co vyváží ztrátu nesmrtelných duší? Byť šlo o duši jedinou – duši vykoupenou krví Kristovou!“⁷⁸ Její soukromý názor na víru a náboženství není znám. Její církevní politika se vyznačovala pragmatickým přístupem.⁷⁹ Jedním z prvních počínů její vlády bylo upevnění anglikánské církve. Zákony týkající se kacířství byly zrušeny a byl přijatý zákon o náboženské jednotě, který stanovil povinnou návštěvu anglikánských bohoslužeb a povinnost používání *Knihy společných modliteb* (*Book of Common Prayer*).⁸⁰ Od jejího nástupu na trůn byl důležitou otázkou její sňatek. Nicméně není zcela jisté, proč se nikdy neprovdala. Je možné, že důvodem byl její zážitek ze vztahu s Thomasem Seymourem. Alžběta dostávala nabídky k sňatku často, ale reálně uvažovala pouze o jedné z nich. Byl to Robert Dudley, přítel z jejího dětství a pravděpodobně její dlouholetý milenc.⁸¹

⁷⁵ Tamtéž, s. 228.

⁷⁶ „Místo mnoha slov stačí uvést jména ministrů: Walsinghama, falšovatele korespondence Marie Stuartovny (podle machiavellistické zásady, že politikovi účel posvěcuje prostředky – ‚smrt Stuartovny jest politická nutnost‘), Burleigha [William Cecil, 1st Baron Burghley], jenž se obohatl 3000 uchvácenými církevními statky, netvora Topkliffa, jenž byl dábelství vynalézavý v mučení katolíků; zrádci a špehové, jako byl Gifford, odpadlý katolický kněz, Phillips a jiní, jimiž se země jen hemžila.“ Srov. tamtéž.

⁷⁷ Tamtéž.

⁷⁸ Tamtéž.

⁷⁹ „Protestantství v Anglii zavedeno a upevněno pomocí šibenic a mučidel (katolictví tam od svatých věrozvěstů v 6. století, v ‚temném‘ středověku, zavedeno jinými metodami než protestantství v osvětleném tolerantním novověku!), Londýn vypadal jako kanibalská (lidožroutská) ves: hlavy a údy umučených katolíků rozvěšeny v klecích po celém městě.“ Srov. P. MARIANUS T. J.: *Tolerance (Víra jako víra.)*. Dorost, 18, 1936, s. 40.

⁸⁰ „Kdo nešel do anglikánského kostela, musil platit ohromné pokuty, a když už neměl z čeho, žalářován – když byly žaláře plné, zmrskán, uši mu propíchnuty žhavým železem... Dělal Ferdinand II. protestantům, co ‚dobrá královna Běta‘ katolíkům? Přítomnost při mši sv., přechovávání katolické knihy se trestalo nelidskou smrtí: na popravišti připraven kotel s vařící vodou, odsouzený přivázán k ohonu koně, vláčen ulicemi londýnskými, a pak úd po údu usekáván a házen do kotle, vnitřnosti vyrvány, srdce až na konec – kolik přechovavačů protestantských knih zprovodil Koniáš tímto způsobem se světa?“ Srov. P. MARIANUS T. J.: *Tolerance (Víra jako víra.)*. Dorost, 18, 1936, s. 40.

⁸¹ „Panenská královna udržovala poměr hned s tím, hned s oním, ještě v šedesáti letech – nezapřela nikterak otce.“ Srov. KUBEŠ, K. M.: *Za pravdou*, s. 228.

8 Československá církev (husitská)

V časopiseckém článku *Věřím v jednu, svatou, katolickou a apoštolskou církev* se Kubeš vyrovnává se vznikem Československé církve (husitské), kterou ovšem důsledně nazývá sektou. Ve své apologii vychází z věty z nicejsko-konstantinopolského vyznání víry obsahující tak zvané čtyři znaky, které musí mít pravá církev.

Kubeš zároveň srovnává tuto českou historickou událost s anglickou reformací 16. století: „Co do svého založení jest podobná církvi anglikánské.“⁸² Kubeš tímto svým tvrzením především zdůrazňuje dva podstatné společné znaky. Za prvé kněžskou čistotu neboli celibát⁸³ a manželskou čistotu neboli rozvod.⁸⁴ A za druhé národní identitu neboli vlastenectví.⁸⁵

V polemice se Kubeš zaměřil zejména na pojem „svatá“ a považuje za hlavní příčinu a podnět k založení Československé církve (husitské) jednoznačně, „že mnoho kněží katolických v našich vlastech nechtělo zachovávat slib sv. čistoty, jež dobrovolně před oltářem v den svého svěcení na sebe vzali.“⁸⁶ Kubeš klade důraz na slovo „dobrovolně“ a argumentuje formulí, kterou pronášel biskup před podjáhenským svěcením.⁸⁷

Na druhou stranu si Kubeš uvědomuje, že většina později odpadlých kněží volila svůj duchovní stav z donucení, ať už z ohledu k příbuzným či k pouhé obživě, a „proto závazky toho stavu staly se jim břemenem“.⁸⁸

⁸² Srov. P. KONRÁD M. KUBEŠ T. J.: *Věřím v jednu, svatou, katolickou a apoštolskou církev* (dále jen *Věřím v jednu*). Hlasy svatohostýnské, 16, 1920, s. 90.

⁸³ „Objevili se tudíž zakladatelé a první členové nové sekty na ráz, přes noc, a v hojném počtu, jako muchomůrky v lese po dešti, a všichni volali ‚Zrušte celibát!‘ Kdyby byl papež vyhověl, nebylo by došlo k založení nové sekty, byli by zůstali v církvi katol.“ Tamtéž, s. 91.

⁸⁴ „Proč založil (Jindřich VIII.) národní anglik. církev? Protože papež nechtěl (a nemohl) dovolit, aby byl rozveden se svou zákonitou manželkou a pojal za manž. dvorní jednu dámu.“ Tamtéž.

⁸⁵ „Po příkladě t. zv. národních církví začali horlit pro českou řeč v liturgii; tím si dali punc vlastenců a doufali tak strhnout celý národ.“ Tamtéž, s. 92.

⁸⁶ Tamtéž, s. 91.

⁸⁷ „Synové nejmilejší! Majíce býti posvěceni na podjáhenství, opět a opět uvažujte bedlivě, o jaké to břímě dnes sami dobrovolně žádáte. Neboť až posud jste svobodni a jest vám volno podle libosti odejít do stavu světského. Pakli toto svěcení přijmete, již vám nebude dovoleno předsevzetí to změnit, nýbrž nastane vámi povinnost Bohu – jemuž sloužiti vlastně panovati jest – ustavičně sloužiti a čistotu s jeho pomocí zachovávat i službě církevní navždy se věnovati. A proto, dokud ještě čas, rozmyslete se; pakli vám libo trvati na svatém předsevzetí, přistupte sem ve jménu Páně!“ Srov. *Cesta k oltáři Páně*. Praha 1922, s. 91.

⁸⁸ Srov. P. KONRÁD M. KUBEŠ T. J.: *Věřím v jednu*, s. 91.

Veřejným tajemstvím bylo, že pro mnohé kněze byl tento problém natolik obtížný, že žili v tajném konkubinátě, což Kubeš neopomenul připomenout. Jak se později stalo jeho zvykem, hned uvedl konkrétní případ kněze, kterého z pochopitelných důvodů nejmenuje,⁸⁹ jak to „slavnostně prohlásil na schůzi v Praze 23. ledna 1919, za potlesku (!) většiny přítomných kněží.“⁹⁰

Druhá příčina, podle Kubeše, tkví v tom, že „ti kněží odpadlí nevolili svatý tento stav z lásky ku Kristu a k duším, nešli z přesvědčení a s pravou, živou vírou.“⁹¹ To bylo možná pro tohoto jezuitu ještě důležitější, protože o mnoho let později napíše, že se stal knězem proto, aby „se věnoval duchovnímu vedení duší... vedení, radost ne každého, ale moje.“⁹²

Z hlediska svatosti církve Kubeš dále reformním kněžím vytýkal jejich přetvářku, faleš a vědomé obelhávání. Nedovedl pochopit, jak mohl takový kněz napřed z kazatelný hlásat pravost katolické církve a poslušnost papeži a vzápětí týž kněz a z téže kazatelný najednou veřejně prohlásit, že vše co dosud říkal, byla lež. K tomuto bezcharakternímu a bezzásadovému vystupování mnohých kněží jen dodává: „Opravdu, co lze čekat od kněží, kteří nevěřili, dokud v církvi byli, kteří nevěří ani teď, co kážou, kteří jen svádějí lid, a kterým je každý prostředek dobrý?“⁹³

Konrád Maria Kubeš se dále v článku zamýšlí nad tím, jak posuzovat ty, kteří odešli do Československé církve (husitské). Prostě věřící, zvláště na venkově, pouze lituje, že se nechali svést špatným příkladem svých kněží. Za tyto lidi je třeba se modlit. V samotné Praze byla situace poněkud jiná. Kubeš v té době působil v rezidenci u svatého Ignáce a pravděpodobně se mu dostal do rukou leták „plný jedu a nenávisti a lži proti církvi katol.“,⁹⁴ který tam byl koncem června roku 1920 rozdáván, a který výslovně vyzýval k vystoupení z katolické církve k úplnému bezvyznání.⁹⁵ Tato letáková akce se

⁸⁹ Byl to Bohumil Zahradník-Brodský (1862–1939), který byl od roku 1908 tajně ženatý s Annou Plešingerovou (1870–1935). „Pánové, nemá-li nikdo odvahu to veřejně říci, mám tu odvahu říci to já, že nejmírněji řečeno, část kněží žije již teď v manželství, bohužel úkradkem a podléhá tedy vlivu svých nelegitimních žen.“ Srov. MAREK, Pavel: *České schisma*. Rosice u Brna 2000, s. 242.

⁹⁰ Srov. P. KONRÁD M. KUBEŠ T. J.: *Věřím v jednu*, s. 91.

⁹¹ Tamtéž.

⁹² Provinční archiv Tovaryšstva Ježíšova Praha, fond Kubeš, Dopis Heleně Koutecké z Oseku. Nezpracovaný fond.

⁹³ Srov. P. KONRÁD M. KUBEŠ T. J.: *Věřím v jednu*, s. 93.

⁹⁴ Tamtéž.

⁹⁵ „Český lide! Za vyvraždění polabských Slovanů, za mučírny inkvisice, za upálení Mistra Jana Husa, za křížácká tažení proti Tvým předkům, za Bílou horu, za popravy na Staroměstském náměstí, za vyhnanství Komenského, za dragonády liechtensteinské, za hrůzy třicetileté války,

později citelně dotkla i Kubešovy vlastní rodiny. Dne 15. února 1921 oficiálně vystoupil z římskokatolické církve a dokonce života zůstal bez vyznání jeho druhý mladší bratr Benno.⁹⁶

Na adresu odpadlých kněží Kubeš volně cituje výrok, který našel u svatého Jana Zlatoústého: „Odpadněte, padanky, škoda vás nebude, církev ve vás ničeho neztratí a nebude mít čeho litovat.“⁹⁷ Co s knězem, pro kterého je modlitba breviáře břemenem, co s knězem, který si myslí, že sebezápor platí jen pro prosté věřící, co s knězem, který chce jen hovět svým vášním a chtíčům?!

V závěru článku Kubeš uvažuje nad svatostí učení nové Československé církve, nad její morální zásadou „svoboda svědomí“ a konstatuje, že je to „buď logický nesmysl nebo znamená naprostou nevázanost“.⁹⁸ Kubeš zde poprvé použil svůj velmi oblíbený matematický příklad, který se pak v jeho dalších spisech ještě několikrát objevuje: „Asi tak jako vůči násobilce; $2 \times 2 = 4$, a někdo by si vyhradil ‚svobodu‘ vůči této pravdě a řekl by: ‚Já jsem svobodný, já svobodně tvrdím, že $2 \times 2 = 5$ ‘.“⁹⁹

9 Závěr

Po přečtení této studie, ve které jsme se snažili přiblížit katolickou konfesní apologii a interpretaci reformační tradice jezuitů Konráda Maria Kubeše v meziválečném Československu, získá nezaujatý čtenář dojem, že protestanté všech „odstínů šedi“ byli vždy a všude a za všech okolností jen špatní a zavvrženíhodní. To je ovšem velmi černobílá a zjednodušená vidění dějinných událostí, protože dějiny takto neprobíhaly a neprobíhají.

Abychom pochopili tento Kubešův náhled a postoj, musíme se trochu vcítit do situace za jakých okolností a v jakém společenském ovzduší Kubešovy publikované práce vznikaly.

za pálení českých knih jezovity, za tři sta let poroby a temna, za katolický režim habsburský, za svěcení vražedných zbraní ve světové válce a za moře slz, potoky krve a bezmezné utrpení naše a našich předků vystup z papeženské církve římskokatolické ještě před sčítáním lidu! Řím Čechem musí být souzen a odsouzen. Volná Myšlenka.“ Srov. KUDLÁČ, Antonín K.: *Příběh(y) Volné myšlenky*. Praha 2005, s. 55.

⁹⁶ Srov. Státní oblastní archiv v Zámruku, sign. 6501, matrika N, 1890–1902, ukn 9906, <http://195.113.185.42:8083/000-06501.zip> (odkaz ke stažení).

⁹⁷ Srov. P. KONRÁD M. KUBEŠ T. J.: *Věřím v jednu*, s. 93.

⁹⁸ Tamtéž, s. 94.

⁹⁹ Tamtéž.

Hluboce věřící Kubeš byl již za dob svých studií nepochybně konfrontován s náboženskou přetvářkou mnohých učitelů a profesorů a pocítil ji na vlastní kůži. Na jedné straně mohl na vlastní oči vidět, jak tito lidé z donucení, bez vnitřního přesvědčení, chodí pravidelně na státem nařízené katolické bohoslužby a přitom se titíž lidé o katolické víře, katolicích a římskokatolické církvi vyjadřovali lživě a neuctivě.¹⁰⁰

Kubešova kazatelská, misionářská a exerciční činnost probíhala téměř po celou dobu trvání první republiky v celospolečenském ovzduší veřejně přiznaného či skrytého nepřátelství a odporu vůči všemu katolickému spojenému s habsburskou monarchií.¹⁰¹ Cílem státní církevní politiky byla snaha, aby se římskokatolická církev postupně stala jednou z mnoha náboženských společností a tajně doufali, že se nakonec stane v podstatě bezvýznamným jevem bez jakéhokoli vlivu na společnost.¹⁰²

Kubeš, který „měl často se studenty co dělat a tu měl příležitosti dost poznati“,¹⁰³ jak je nejvíce ohrožená především katolická víra mládeže. Znamé úsloví: „Mládež – naděje vlasti“ se Kubeš po celou dobu svého kněžského pů-

¹⁰⁰ „Prvním zřídlem jest jim Voltaire... jenž dal svým přátelům radu: ‚Lžete, lžete, něco vždycky z toho uvízně,‘ jenž měl heslo: ‚Zašlápněte tu hanebnici‘ (totiž Církev), jenž kalem a špinou pokálel, co nejčistšího v dějinách našel. Druhé zřídlo lži: Haeckel, světový podvodník na poli věd přírodních, jako jim byl Voltaire v oboru filosofie. Tisíce a tisíce duší připravil o víru ten i onen lhář – tím nebezpečnější oba, že své vyhlanosti oblekli do roucha vědy. U Renana se oblekla lež do roucha frází, v Temnu vystupuje v rouše historie, u jeho kolegy, autora Říma a Jedu z Judey, v rouše krásné literatury. Vědecká ‚novinka‘, docela nedokázaná, je vítanou pomocnicí lži, jak důkazem jest Darwin, právě tak jako nečistota, kterou Zolovy spisy jen překypují.“ Srov. P. MARIANUS: *Otec lži*. Zprávy velehradské, 16, 1935, s. 10–11.

¹⁰¹ „Jejich hesla: ‚Pryč od Říma‘, t. j. pryč od Krista – pryč s náboženstvím ze škol. Chceme beznáboženskou výchovu, odkřesťanit rodinu i veřejný život, nechceme žádnou autoritu nad sebou, ani božskou ani lidskou... Proč? ‚Abychom mohli beztrestně hovětí náruživostem: chceme volnou lásku, rozluky.‘ Rozluky manželskou, rozluky Církve i státu, rozluky vědy a víry, rozluky mravnosti a zákona Božího. To jest poslední pohnutka, poslední příčina, poslední cíl všeho boje proti víře a Kristu, emancipace těla! Aby to vypadalo učeněji, přidá se ještě fráze: ‚Svoboda, tolerance, pokrok.‘“ Srov. P. MARIANUS: *Otec lži*, s. 8–10.

¹⁰² „Katolíci si musí dát sebrat, co mají, být při tom pěkně zticha a pořádně platit daně, tisknout se do kouta a být rádi, že je nechají na světě, ani slovem se neozvat, když sv. víra je tupena a zesměšňována, nebránit se, nehájit se a dát si všechno líbit. Po převratě se tázali katolíci u nás: ‚Dostane se nám tolerance?? Dnes v osvíceneckém století, v demokratickém státě?‘ A odpovět zněla: ‚Chcete-li toleranci – snášlivost od nás – musíte si ji vydobýt; na blahovůli svých odpůrců počítat nemůžete.‘ – Tu to máš: buďto si svobodu vydobýt, nebo otroctví – ale toleranci (dovolávat se požadavků ‚lidskosti‘) nikoli! Často uváděné slovo ‚katolíci budou mít v republice tolik práv, kolik si jich dobudou‘ nevyjadřuje smýšlení jedné osoby, nýbrž ducha dnešní doby.“ Srov. P. MARIANUS T. J.: *Tolerance (Víra jako víra.)*. Dorost, 18, 1936, s. 55.

¹⁰³ Srov. P. MARIANUS T. J.: *Tolerance (Víra jako víra.)*. Dorost, 17, 1935, s. 12.

sobení snažil změnit v úsloví: „Katolická mládež – naděje katolicismu“. Tuto ideální myšlenku usiloval Kubeš po celý svůj život proměnit ve skutečnost!

Jak je všeobecně známo, dne 15. března 1939 byl zřízen Protektorát Čechy a Morava. Kubešova apoštolská činnost byla vlivem nacistické okupace značně omezena a ztížena. Avšak pod dojmem válečných a poválečných událostí se stal ještě více bojovnějším a zarputilejším obráncem katolické církve. Toto Kubešovo životní a pracovní období by si však zasloužilo samostatnou studii.

RESUMÉ

*KONRÁD MARIA KUBEŠ, T. J. JAKO PŘEDSTAVITEL
KATOLICKÉ KONFESNÍ APOLOGIE A INTERPRETACE
REFORMAČNÍ TRADICE V MEZIVÁLEČNÉM ČESKOSLOVENSKU*

Cílem studie bylo kriticky zhodnotit konfesní apologii a interpretaci reformační tradice jezuitů Konráda Maria Kubeše (1890–1967) na základě pramenů, které pro svou apologii používal a současně jím publikovaných knižních a časopiseckých spisů. Stručně je popsáno Kubešovo rodinné prostředí, vzdělání, životní a profesní okolnosti v meziválečném Československu. Příspěvek především zhodnotil Kubešovy názory a postoje na hlavní témata reformační tradice – česká reformace (Mistr Jan Hus), německá reformace (Martin Luther a jeho epigoni), anglická reformace (Jindřich VIII. a Alžběta I.) a vznik Československé církve (husitské). V závěru článku se pak objevuje stručné zhodnocení Kubešovy osobnosti jako člověka své doby.

Klíčová slova: Konrád Maria Kubeš (1890–1967), katolická apologie a interpretace reformační tradice, historické osobnosti a události, křesťanské polemiky, církevní dějiny, meziválečné Československo

SUMMARY

*THE JESUIT KONRÁD MARIA KUBEŠ AS THE REPRESENTATIVE
OF THE CATHOLIC CONFESSIONAL APOLOGY
AND INTERPRETATION OF REFORMATION TRADITION
IN INTERWAR CZECHOSLOVAKIA*

The aim of the paper is to critically evaluate confessional apology and interpretation of reformation tradition of the Jesuit Konrád Maria Kubeš (1890–1967) on the basis of sources, which Kubeš used for his apology and his own published book and journal texts. Furthermore, it describes Kubeš's family background, education, life and professional conditions in interwar Czechoslovakia. The article primarily analyzed Kubeš's opinions and attitudes to main issues of reformation tradition – Bohemian reformation (Jan Hus), German reformation (Martin Luther and his epigoni), English reformation (Henry VIII and Elisabeth I). The final part of the paper shortly discusses Kubeš's personality as a man of his time.

Keywords: Konrád Maria Kubeš (1890–1967), Catholic apology and interpretation of reformation tradition, Christian polemics, ecclesiastical history, interwar Czechoslovakia, historical personalities and events

Translated by Mgr. Hana Ferencová, Ph.D.

Mgr. Josef Mikulášek
Moravská zemská knihovna
Kounicova 65a
601 87 Brno
Česká republika
e-mail: Josef.Mikulasek@mzk.cz